

२०२२ सुरू --

अशी विधाने कवितेत आली तर ती सामान्य समजुतींवर आधारित असतात -- अचूक खानेसुमारीवर नव्हे. एक मारवाडी मला म्हणाला होता की खूप विद्वान होणे ही आमची आकांक्षाच नसते -- विद्वानांना विकत घेऊन नोकरीवर ठेवणे, ही असते. आता तो मारवाडी म्हणजे तुम्ही नव्हे. पण या समजुतींच्या पार ही कविता काही व्यक्त करते का, ते पाहावे -- तसे काही नसेल तर कवितेला बाद करावे. कवितेबाबतही मतमतांतरे असणार. मुळात इथे नैतिक-अनैतिक वा चांगले-वाईट असे कुणाला मूल्यात्मक काही ठरवण्याचा प्रश्नच नाहीय. कोणत्याही प्रकारची व्यग्रता दुःखच निर्माण करते आहे -- हा आहे विषय. आणि जे नैतिक म्हटले जातेय तेही ' स्वर्ग ' निर्माण करत नाहीय. ' नैतिक तयारी ' म्हणजे काय ? तशी कुणाची असेल तर ती वैचारिक म्हणून दांभिक असेल. ' समाजाच्या दोन पावले पुढे ' असणारे तौलनिक नैतिक अधिष्ठान निरर्थकच असणार -- मी तसले काही शोधत नाही. याहून जास्त आपण एकमेकांना काही पटवत नको बसायला -- सुसंगत वैचारिक नैतिकता हा तुमचा प्रांत असावा -- माझा नाही. त्यामुळे, संवादच अशक्य !

माझा जिगरी दोस्त ! विनोदसम्राट नट असतात तसा हा विनोदसम्राट दिग्दर्शक ! मराठी नाट्यसृष्टीत माझी प्राणप्रतिष्ठापना याने आणि विनायक पडवळने केली ! प्रकाशने बसवलेली माझी ' नातं ' ही एकांकिका ८५ स्पर्धकांत पहिली आली होती ! शिवाय त्याने, ' उत्सव ', ' दिनकर पुरोहितचा खून ', ' पोत्यातून गोत्यात ', ' संसाराणूपेंडघार ' या माझ्या संहिता रंगभूमीवर आणल्या ! प्रकाशला माझ्या खूप खूप शुभेच्छा ! (प्रकाश बुद्धिसागर)

या निमित्ताने -- सुहास हा एक उत्तम नट ! त्याने विनायक पडवळने दिग्दर्शित केलेल्या माझ्या ' समुदाय ' या एकांकिकेत काम केले होते. (सुहास पळशीकर) .

जे जे तशा मनःस्थितीत असतात त्यांचा ! आणि आपण तर अभिव्यक्तिस्वातंत्र्याचे भोक्तेच आहोत ना ! बरेच काही कंडेम करण्याची महामूर्ख सवय, हा आहे विषय. अशी सवय जातिविशिष्ट असते ?
या कवितेबद्दल चाललेय --

एक सूचना मांडून ठेवावी, असे वाटते -- राजकीय पुढाऱ्यांना थोडक्यात आवरायला सांगावे -- अध्यक्षांच्या भाषणाला पुरेसा वेळ द्यावा.

अगदी परफेक्ट आहे. नरसिंह रावांसारखा कुणी साहित्याबाबत बोलणारा असेल तर त्याचे भाषण जरूर व्हावे.

मुळात कवितेतला मी म्हणजे कवी स्वतः नसतो हे प्राथमिक सत्यच आपल्याला अनेकदा सांगावे लागते. एखादा वाचक कवितेला भ्रामक म्हणतो तेव्हा सत्य म्हणजे काय, हे त्याला विचारायचे नाही ? आणि उत्तरात परेलकर काय म्हणताहेत -- सत्याचे निश्चित काही सांगता येत नाही ! माझ्या कवितेत वा कोणत्याही लेखनात कुणाला ' विचारसरणी ' सापडत असेल तर मी फक्त ' धन्य ' म्हणू शकतो ! ' संभ्रम उचंबळून येणे ' तुम्हाला आवडते, परेलकरांना नाही -- ते संभ्रमाला दोष समजतात. ' सृजनात्म मूड ', ' तात्कालिक मनोवस्था ' यांचे तुम्ही स्तोम का माजवत आहात ? सृजनात्मक मूड हा तद्दन निरर्थक विचार का प्रसृत करत आहात ? व्यक्तिगत नसणे म्हणजे वैचारिक असणे हे प्रमेय मनात धरून तुम्ही कविता वाचत असाल तर खेदाची बाब आहे. मी असल्या वैचारिक मतांना कधीच महत्त्व न देता माझी कलाभिव्यक्ती करत आलेलो आहे, हे विदित व्हावे. ' अनुभव आणि माहिती

मेंदूची त्रस्तता कमी नाही करत ' या ओळी तुम्ही कोणत्या वैचारिकतेतून वाचल्या हे समजले नाही. माझे असे निरीक्षण आहे की तुमची जी कुठली असेल विचारसरणी ती डिस्टर्ब करणारे कुठे काही असू नये, असे तुम्हाला वाटत असावे. पण आपण तर अभिव्यक्तिस्वातंत्र्याचे जानेमाने भोक्ते आहोत ! तरीही, कवितांना अप्रस्तुत फाटे फोडू नयेत, ही विनंती करून ठेवतो.

ठीक -- या एकूणातून पुन्हा आपापल्या आकलनाच्या मार्गांनी जाऊ -- कविता ही काही निष्कर्ष काढण्याची प्रक्रिया नव्हे -- धन्यवाद !

१२ जानेवारी २०२२.

तुम्ही, मी, शंकर वैद्य, पु. शि. रेगे, पु. ल. देशपांडे आणि मर्दकर अशा महान लोकांचा कॉमन धागा (इस्माईल युसुफ कॉलेज) ! आपणच काय आपल्याला शुभेच्छा द्यायच्या -- तरीही -- (मनीषा कुलकर्णी).

' शब्दरत्नाकर ' मध्ये किंकाळणे आणि किंचाळणे ही दोन्ही क्रियापदे दिलेली आहेत. तरीही, किंकाळी आहे पण किंचाळी नाहीय. माझ्या एका नाटकाला हे नाव देताना मला क पेशा च अधिक त्रासदायक -- कर्कश वाटला होता.

Vidyasagar Adhyapak, Anand Alkunte, Madhurani Gokhle, Prashant Tapasvi, Ganesh Sagade.

सध्या लोकांना माहीत असलेले घेतले, इतकेच, नाही तर आणखी खूपच आहेत -- विसरेन कसा ?

खरे मत ? ते माझ्याकडेही नाही आणि तुमच्याकडेही ! कलेच्या प्रक्रियेत मताची किंमत शून्य -- तेच तर मांडलेय !

कोणतीही मतमतांतरे वा कट्टरता अशी ना कलेची जबाबदारी असते ना तिचे कर्तव्य -- असे जगातले अनेक मोठे कलावंत, विचारवंत म्हणून गेलेले आहेत. -- असे म्हणणे हीच एक कट्टरता आहे, असा तर्क यावर सुरू होऊ शकेल ! त्यामुळे, याहून जास्त, तेच तेच बोलत न बसता, ज्याचे त्याने समजून घ्यावे, हे बरे.

आपल्याला माहीत असलेली तीच ही माशी असे समजून वाचले तर कवितेची माती होईल -- पण इलाज नाही -- ही माशी असामान्य वगैरे काही नाहीय हो, तुमच्यामाझ्यातलीच आहे.

मला अस्वस्थ नाही करत, तुमच्या अप्रस्तुत शेज्यांमुळे काय होतेय ते फक्त निदर्शनास आणले. ' कवी आणि वाचक ' ही एक पोस्ट कालच दिली आहे -- तीत तुमच्या प्रश्नांची उत्तरे आहेत.

कवीच्या चिंतनात त्याला महत्त्वाचे वाटते ते येत असते -- वाचकाच्या अपेक्षेत ते बसत नसेल तर त्याने ती कविता वाचू नये. पण कवीने काय करायला हवे, वगैरे सांगत बसू नये. कविता वाचकाला ' खरी ' वाटण्याची चिंता कवीने मुळीच करू नये. रूटीन मनाला ' खोटं नाटं / भलतंसलतं / अतिशयोक्त ' वाटणारेच तर असते कलेत. ' ट्रायल ' कादंबरी कोणत्या रूटीन मनाच्या गावी असू शकते ? न-कविता, अतिवास्तववादी कविता ही,

फक्त परिवर्तनवादी अपेक्षा ठेवणाऱ्यांना भाषेने केलेली फसवणूकच वाटू शकते. हे पाहून कवीने तीच ती रटाळ री ओढत बसावी ? एखादी कविता निरर्थक, रद्द म्हणून टाकून देण्याचे स्वातंत्र्य वाचकाला असतेच -- त्यात कवी ढवळाढवळ करूच नाही शकत. ' नेहमीच्या ' मनाचा ताबा सोडून मुक्तपणे कविता लिहिणे हे आता नवीन राहिलेले नाही. पण, हे मान्यच नसलेले वाचक असू शकतातच.

खरे आहे -- वाचकांचे अभिप्राय, आधी लिहून गेलेले लेखक-कवी, इतर कलांचे संपर्क या सर्वांतून लिहिणारा शिकत असतोच. मला तर वाटतेच की माझी कविता मी एकटाच नाही लिहित -- अनेक लेखक-कलावंत मिळून लिहितो --

अर्धवट, सोयीस्कर, आपमतलबी आणि आक्रमक संवेदनशीलता -- हा आहे शाप !

' सोवळी ' हा शब्दच कंडेम करणारा आहे. अशा दृष्टीचा उल्लेख केलेला आहेच. माझ्या लेखनाला काही मारक ठरते असे मला दिसत असेल तर या माझ्या वॉलपुरते बोलायचा मला हक्क आहे. इथे अप्रस्तुत कीचड चर्चा नसावी म्हणून ही पोस्ट दिलेली आहे. आपापल्या वॉलवर वाटल्यास या लेखनावद्दल फक्त राजकीय लिहीत बसावेसे कुणाला वाटले तर माझी हरकत कशी असेल ? अहो, ते पूर्ण स्वातंत्र्य आहेच ना वाचकाला ! हे लेखन कसे राजकीय आहे वा प्रतिगामीपणाचे आहे वा मानवी समाजाला हानिकारक आहे ते लिहू-बोल् द्या ना कुणालाही -- मी कसा अडवणार ? इथे काही गंभीरपणे, खुलेपणाने वाचणारे वाचक आहेत त्यांना विक्षेप नका आणू. एवढाच आहे मुद्दा. माझ्याच वॉलवर माझ्या कवितेची मोडतोड, नासधूस करण्याचे स्वातंत्र्य मी कुणाला का द्यावे ? आणि मी आग्रही नाही याचा अर्थ हे असले चालवून घ्यावे, असे मुळीच नाही. आता हे माझे म्हणणे चुकीचे आहे असे कुणी म्हणू शकेल पण ते माझ्या स्वातंत्र्यात आणि हक्कात बसणारे आहे. याहून जास्त काय बोलणार ? अहो, हे अनेकदा स्पष्ट करावे लागते, इतके वातावरण प्रदूषित आहे ! असे होऊ शकेलच -- उदाहरणार्थ अनियंत्रित किंवा अतिवास्तववादी कवितेला बौद्धिक संगती नाही लागत -- ती असायलाच हवी, असा आग्रह तिथे कामाचा नसतो.

०५-०२-२२.

टॅग लाईन :

विचारांचे डोळे

आकलन बोधप्रद करून टाकतात.

-- कवितेने इथे जाऊन पोचणे जबरदस्त ! (रवी लाखे).

अवकाश कलामंच, पुणे -- झिंदाबाद ! (सुनील चौधरी).

महत्त्वाचे मुद्दे मांडणारा लेख -- (गिरीश पतके).

' घडून गेलेले ' विशेष काम ! (शरद तरडे यांचे चित्र).

वा, अति सुंदर ! (प्रज्ञा दया पवार आणि लता मंगेशकर -- फोटो).

०७-०२-२२.

हिंदुत्ववादी कला, पुरोगामी कला, मध्यमवर्गीय कला, ग्रामीण कला, शहरी कला अशी विभागणी करत कला ' आस्वादाणारे ' वेडे म्हणजेच एकूणच कलेचे कर्दनकाळ दिसू लागतात तेव्हा कवितेतून ते असे व्यक्त होते. हा उपरोध दुर्लक्षून ही कविता वाचण्याचा काही उपयोग नाही. या कवितेपासूनच तुम्ही आधी मुक्ती मिळवावी, हे बरे !

कला म्हणजे कलावंताच्या स्वभावातून -- त्याच्या मानसिक ठेवणीतून उगवणारी संकुचित रोपटी, असे ज्या ज्या भूमिकावाल्यांना वाटते त्यांना माझ्या कवितेतला आणि तुमच्या कोमेंटमधला उपरोध लागू आहे !

' ओलांडणे ' महत्त्वाचे -- हे मान्य !

त्याचे गुणगुणणे हे भूल देणे असते ! (डासाचे)

बारावी झालेला आहे --

चि. आदित्यचा फोटो --

मनाचा साचलेपणा -- भूतकाळ -- हाच घटनांचा पाया --

(अशोक) शहाण्यांवर लेख लिहिण्यासाठी (शशिकांत) सावंतांसारखा जाणकारच हवा !

सखोल आणि टाळक्यावर दणका देणारे सत्य ! (स्वप्नील चव्हाणची कविता).

बाप रे ! पुन्हा एकदा वाचले ! भाषा नाहीय ही नुसती -- ही तर सजग भानाची बिनधास्त ताकद आहे ! उत्तम गद्य कविता ! (मेघा देशपांडे यांची कविता).

सुंदर ! आजच्या दिवसाची सुरुवातच या अप्रतिम लेखाच्या वाचनाने झाली ! (लीना पांढरे यांचा लेख).

बाप रे ! अशी गहन चिंतनशील मुलाखत क्वचितच ऐकायला मिळते ! (किशोरी आमोणकर).

मूर्खावाद हा मी काही ऐकलेला नाही पण मराठीत तो अप्रत्यक्षपणे लोकप्रिय आहे, असे फार तर म्हणता येईल. 😊 आणि मूर्खावाद म्हणजे absurdity. ती जगभर माहित आहे.

सीडॅक ने केलेल्या मराठी युनिकोडमध्ये हे अक्षर तर होतेच पण शिवाय प्रत्येक अक्षराची बटणे ठरलेली होती. इथे मात्र निवड करावी लागते किंवा लिहून झाल्यावर दुरुस्त्या करत बसावे लागते. एकदा जमलेले काम या गुगलवाल्यांना का जमवता नाही येत, हे एक गूढच आहे. त्यांना पैसे कमी पडत असले तर आपण वर्गणी काढू पण हे काम व्हायलाच हवे आहे.

शिबीच्या आगेमागे जी मोकळी स्पेस असते तीही शिबीच असते -- याहून अधिक ज्ञान हवे असेल तर ते फक्त आत्मचिंतनातूनच मिळू शकेल --

समस्या निर्माण करणे हेच मनाचे ' असणे ' आहे -- इकडे लक्षच न देणे --

मनाचे संबंध अर्धवट, आपमतलबी, संघर्षमय आणि विदीर्ण का, याकडे पाहावे --

यशपूजकता आणि आळशीपणा यांतला जो संबंध इथे दाखवलेला आहे तो अर्थपूर्ण आहे ! (सतीश तांबे).

म्हणजे, संधीतली समता नाकारली जावी, असा अर्थ होतोय या पोस्टचा ? धन्य ! तुम्हाला ही पोस्ट कळलेली नाही, हे माझे मत सांगून तुमच्याशी चर्चा संपवतो. धन्यवाद !

ठीक आहे -- आता तुमचे आणि माझे वाचून आपले मित्र काय समजून घ्यायचे ते पाहतील --

०८-०३-२०२२.

शाब्दिक व्यंगचित्रे काढतोय ! त्या लाईट पद्धतीनेच वाचले जावे -- पण, कुणाच्याही बाजूने भूमिका घेणाऱ्यांना वेगळे वाटू शकते याची जाणीव आहे !

कोणतीही मानसिकता अर्धवट आणि हिंसकच असते -- म्हणून तर मला जिथेतिथे अवसर्जिटीचे दर्शन होत असते !

माझ्या कोणत्याही मित्रांच्या मतांना मी बांधील नाही -- मला दिसणारी अवसर्जिटी व्यक्त करायचे मला स्वातंत्र्य असावे, ही विनंती. भावनिकपणे इकडे वा तिकडे गुंतण्यात मला अवसर्जिटी दिसते, त्याला काय करणार ?

हे एक वेळ तथाकथित धार्मिकांच्या डोक्यात शिरेल, पण, पुरोगाम्यांना कळणे अवघड दिसते.
(श्रीधर तिळवे यांच्या पोस्टवरची कॉमेंट).

सध्या भारतात -- रॉयल म्हणजे एक पार्टी आहे फक्त !

१४-०३-२२.

या चित्रपटाच्या विषयाबद्दलच मतभेद आणि गोंधळ असणे, हा एक मुद्दा, प्रत्यक्षात चित्रपट पाहताना काय घडते आहे, हा दूसरा मुद्दा आणि मग या समस्येचे आकलन वा तिच्यापासून मुक्ती म्हणजे काय, हा तिसरा मुद्दा -- या मार्गाने ' सगळे ' पाहिले आहे. कदाचित काही व्यक्तिगत मतांची आग्रही अपेक्षा ठेवल्यामुळे तर हे गोंधळाचे वाटत नसेल ?

तुम्ही, स्त्रीज, या चित्रपटावर तुम्हाला ' योग्य ' वाटते, असे काही लिहा ना --

मी कुणाला विचारून एवादा चित्रपट बघत नाही -- कृपया राग मानू नये --

हे काय आहे ते मला माहीत नाही --

एका बाजूने लिहिणे, आगीत तेल ओतणे म्हणजे ' योग्य ' असे माझे आकलन नाही --

स्पष्ट आकलन शेवटच्या उताऱ्यात आहे, पण, ते तुम्हाला नको असावे !

तुमची मर्जी ! मानवहिताचे ' योग्य ' असे तुम्हाला जे वाटते ते कृपया लिहावे.

धन्यवाद, मित्रवर्य !

माझा कुणाशी लढा वगैरे नाही --

मी तर याच जगात राहतो --सुदैवी कसा मी ?

म्हणजे ढोंगीपणा करत आपमतलब साधून घेणे ! हे तर माझे मूल्यमापनच झाले ! विषयच संपला ! असे होणे

कोणत्याही माणसाबद्दल शक्य असल्याने ही असली मूल्यमापन पद्धत अप्रस्तुत ठरते ! पण तुमची मर्जी !

विचार करा ना जरा -- दोन बाजू लढवल्या जात राहणे, हेच धुवीकरण नाही का ?

मुळात तर्कशुद्ध भूमिका असे काही नसते -- प्रत्येक भूमिका अर्धवट आणि पूर्वग्रहाचीच असते. एक तर मूक प्रेक्षक बना नाही तर तेढ वाढवा या दोन्हीतूनच निवड करायची हे नक्की आहे तर चालू द्या. ' काय नेमके करायचे ' अशी निराकरणे तुमच्याकडे आहेत आणि इतर काही भूमिकावाल्यांकडे त्यांचीही निराकरणे आहेत. मग, आहे ते चालू ठेवा, दुसरे काय !

17-03-22.